

Regeringskansliet
Försvarsdepartementet
103 33 Stockholm

Er referens
Fö2023/00074

Vår handläggare
Peter Bennesved

Remissvar gällande *Ett stärkt skydd för civilbefolkningen vid höjd beredskap – SOU 2022:57*

Sammanfattning av FOI:s synpunkter

Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) har, utifrån de utgångspunkter myndigheten har att beakta, följande synpunkter på betänkandet *Ett stärkt skydd för civilbefolkningen vid höjd beredskap*.

FOI tillstyrker förslagen om ett Stärkt skydd för civilbefolkningen vid höjd beredskap och de lagförslag som utredningen lämnat.

FOI lämnar härutöver följande synpunkter och kommentarer på förslagen i betänkandet

- FOI ser utmaningar med förslaget om att ansvaret för kontrollverksamheten av skyddsrum ska flyttas från MSB och tilldelas länsstyrelsen.
- FOI bedömer att riskerna med förslaget om att det ska införas en lagstadgad möjlighet för länsstyrelserna att förelägga fastighetsägaren att utföra en förenklad egenkontroll av skyddsrum inte är tillräckligt presenterade.
- Gällande skyddsrumskomponenter beskrivs kontroll av tillverkare av komponenter och produkter bristfälligt i underlaget.
- Gällande utbildning av civilpliktiga utrymningsledare och skyddsrumspersonal råder det vissa oklarheter kring i vilken mån länsstyrelser och kommuner har förutsättningar att utföra sådan utbildning.

Allmänt om betänkandet

FOI delar i allt väsentligt utredningens analys och förslag. Det är tydligt att ansvar för planering och genomförande i fråga om skyddsrum, utrymning och inkvartering behöver skärpas på både nationell, regional och kommunal nivå för att höja Sveriges totala försvarsförmåga. Ur detta perspektiv erbjuder utredningen ett gediget kunskapsunderlag och välavvägda förslag. Utredningen är förhållandevis omfattande, i praktiken är det tre utredningar i en, men samtidigt visar utredningen att skyddsrum, utrymning, inkvartering, och personaltillsättning för utförande behöver betraktas gemensamt för att systemegenskaperna i skyddet av civilbefolkningen ska framträda tydligt. Utredningen nämner också att skydd av civilbefolkningen har en psykologisk funktion kopplad till den allmänna försvarsviljan vilket är viktigt att påpeka.

Kommentarer per avsnitt

Kapitel 4: ”Det säkerhetspolitiska läget och andra grundläggande utgångspunkter”

Gällande den säkerhetspolitiska analysen som används som grund för utredningens förslag och överväganden har utredningen låtit sig inspireras till stor del av FOI:s arbeten, varför vi inte har något att invända på i denna fråga. Det är också tydligt att utredningen skrevs under 2022, efter krigsutbrottet i Ukraina, och att utredningens aktualitet i stor utsträckning är formad av denna kontext. FOI:s bedömning är dock att utredningens förslag äger aktualitet oavsett samtidskontexten och att förslagen kommer att fortsätta att vara relevanta under lång tid framöver. Ett inträde i Nato bedöms inte heller förändra förslagets relevans.

I en formulering gör utredaren bedömningen att hypersoniska robotar kommer att introduceras ”omkring år 2025” (s.97). FOI bedömer att det kommer ta längre tid innan den typen av kryssningsrobotar implementeras i större skala.

Kapitel 6. Ett moderniserat skyddsrumbestånd: Överväganden och förslag.

Avseende kapitlet om skyddsrummens modernisering bedömer FOI att utredningen har gjort ett gediget arbete med att kartlägga och analysera skyddsrummens förutsättningar och funktion ur ett praktiskt perspektiv.

FOI ser utmaningar med förslaget om att ansvaret för kontrollverksamheten av skyddsrum ska flyttas från MSB och tilldelas länsstyrelserna. Emedan det finns fördelar med att flytta ner kontrollverksamheten till regional och lokal nivå, uppstår det en rad frågor om detta är en kvalitetshöjande åtgärd i praktiken. Utifrån utredningens beskrivningar och analyser är det tydligt att det är MSB som äger kompetensen, står för utbildningen av skyddsrumskontrollanter, ansvarar för skyddsrumregistren, ger ut skyddsrumshandböcker, utfärdar certifikat, och gör bedömningar om vart behoven av kontroller och nyproduktion är som störst. Det kan vara kontraproduktivt att flytta denna kontrollverksamhet till länsstyrelserna, om dessa ändå kommer att vara helt beroende av MSB:s kunskapsunderlag, planering och stöd. Det bedöms kunna ta lång tid för länsstyrelserna att bygga upp den kompetens som krävs, samtidigt som kontrollerna och kvalitén på skyddsrumbestånden riskerar att bli ojämn på nationell nivå.

FOI bedömer också att riskerna med förslaget om att det ska införas en lagstadgad möjlighet för länsstyrelserna att förelägga fastighetsägaren att utföra en förenklad egenkontroll av skyddsrum inte är tillräckligt presenterade. Möjligtvis kan man tolka utredningens förslag som att egenkontrollen är av lättare och mer informationsinhämtande slag (s.189), men formuleringarna är inte tydliga kring vilken typ av kontroll som här avses och vilken funktion den ämnar ha i förhållande till hela kontroll- och åtgärdsprocessen. Riskerna med bristande rapportering av egenkontroll eller egenkontrollens tillförlitlighet diskuteras inte i utredningen vilket gör det svårt att bedöma i vilken mån förslaget kommer vara kvalitetshöjande.

FOI noterar att en aspekt av skyddsrumproduktionen som utredarna inte tagit i beaktande är tillverkningskontrollen av skyddsrumskomponenter. Detta är ett område av skyddsrumproduktionen som bör utredas vidare, särskilt frågan om huruvida staten ska ombesörja typprovning av samtliga skyddsrumskomponenter, och inte enbart vissa delar som fallet är för närvarande.

Kapitel 8. Utrymning med efterföljande inkvartering: Överväganden och förslag

I fråga om utredningens bedömningar och förslag angående utrymning med efterföljande inkvartering har FOI inget att invända. Det är, som utredningen understryker i sin kartläggning, viktigt att ansvarsförhållandena i planering såväl som genomförande tydliggörs i lagstiftningen och att MSB, länsstyrelser och kommuner kan samarbeta i denna fråga.

Kapitel 10. Samhällets förmåga att skydda och hjälpa civilbefolkningen: Överväganden och förslag.

FOI ställer sig positivt till de förslag som presenteras i kapitel 10. Det är viktigt att poängtera att skyddsrummens funktion är helt avhängig förmågan att kunna undsätta personer som sitter fast på grund av ras och brand. Likaså är det nödvändigt att det finns på förhand utpekad och utbildad personal som kan driva specialskyddsrum och ge stöd till de som behöver vistas där, samt utrymningsledare som kan ge stöd vid utrymnings- och inkvarteringssituationer. Utan sådana personalresurser minskar funktionaliteten i skyddande åtgärder för civilbefolkningen drastiskt.

I förslaget läggs ansvaret för utbildning av skyddsrumspersonal på kommunerna (med visst stöd av MSB). Vilka möjligheter som Sveriges kommuner har att genomföra den typ av utbildning för civilpliktiga som här avses, framgår inte utifrån utredningen. Detta är något som bör klargöras vidare för att säkerställa att de utbildande instanserna verkligen får rätt förutsättningar att utföra uppdraget. Kommunernas förutsättningar i både praktiskt och ekonomiskt hänseende är väldigt olika. Med största sannolikhet kommer kommuner behöva samordnas på denna punkt. Det framgår inte av utredningen huruvida den efterfrågade ambitionsnivån är möjlig utifrån detta perspektiv eller vilka ekonomiska medel som behövs för att skapa rätt förutsättningar. Det är lättare att se genomförbarheten i den stödorganisation som föreslås för räddningstjänsten, eftersom den kan utgå från existerande utbildningsverksamhet hos MSB. Samma förutsättningar finns inte för utbildningen av civilpliktiga för skyddsrumsbemanning.

Ett liknande resonemang kan föras gällande föreslaget om att länsstyrelserna ska ansvara för utbildningen av utrymningsledare. Förutsättningarna hos respektive länsstyrelse är olika och frågan är om inte ansvaret för utbildningen här bör utgå från MSB i första hand.

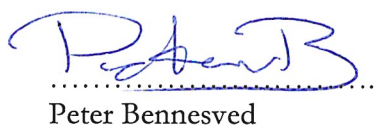
Datum
2023-05-08

Nr FOI-2023-28:

Detta remissvar har beslutats av generaldirektör Jens Mattsson efter föredragning av analytiker Peter Bennesved. I den slutliga handläggningen har även överdirektör Lena Nyberg, jurist Terése Jonsson Lundmark, enhetschef Anders Norén samt särskild rådgivare Mikael Wiklund deltagit.

Jens Mattsson

Peter Bennesved

Sändlista:

För kännedom

Försvarsdepartementet

fo.remissvar@regeringskansliet.se

fo.ssk@regeringskansliet.se

Internt FOI

Registrator

GD-sekreterare

Senior rådgivare

Chefsjurist

AC